

چشم‌انداز مدیریت دولتی

شماره ۳۱ - پاییز ۱۳۹۶

صص ۴۳ - ۶۳

ارزشیابی خروجی‌ها، اثرات و پیامدهای پژوهش‌های مدیریتی سال ۱۳۹۲

امیر بابا اکبری ساری*، محمد قهرمانی**، کوروش فتحی واجارگاه***،

علی‌رضا مؤتمنی****

چکیده

پژوهش در حوزه مدیریت بسیار مهم و راهبردی است و طی سالیان گذشته سرمایه‌گذاری‌های هنگفتی در این زمینه صورت گرفته است. ارزشیابی اثرات پژوهش، به‌ذی‌نفعان کمک می‌کند تا از کیفیت برنامه‌های پژوهشی خود اطمینان حاصل کنند. هدف این پژوهش، استخراج و اولویت‌بندی شاخص‌های ارزشیابی پژوهش‌های مدیریتی به روش پیمایشی اکتشافی با استفاده از تکنیک TOPSIS است؛ همچنین ارزشیابی توصیفی از خروجی‌ها، اثرات و پیامدهای پژوهش‌های مدیریتی سال ۱۳۹۲ بر اساس شاخص‌های استخراجی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش شامل ۹۵ طرح پژوهشی مصوب «دبیرخانه شورای عالی عتف» است که بر اساس جدول مورگان ۷۶ طرح به‌عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه‌ای مبتنی بر ۴ عنصر و ۴۰ گویه است که روایی آن توسط متخصصان تأیید و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ معادل ۰/۸۰ محاسبه شد. ۲۴ شاخص برای ارزشیابی خروجی‌های علمی و آموزشی، اثرات سازمانی و پیامدهای مالی و اقتصادی انتخاب شدند. ارزشیابی طرح‌ها بر اساس شاخص‌های یادشده نشان داد که ملاحظات کاربردی و فهم بنیادی در پژوهش‌ها موردتوجه قرار نگرفته‌اند.

کلیدواژه‌ها: ارزشیابی پژوهش؛ خروجی‌های پژوهش؛ اثرات پژوهش؛ پیامدهای پژوهش.

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۰۳/۰۷، تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۰۵/۱۰.

* دکترای تخصصی، دانشگاه شهید بهشتی (نویسنده مسئول).

Email: amirbaba@gmail.com

** دانشیار، دانشگاه شهید بهشتی.

*** استاد، دانشگاه شهید بهشتی.

**** دانشیار، دانشگاه شهید بهشتی.

۱. مقدمه

پژوهش در حوزه مدیریت دارای ذی‌نفعان متعدد است و به منابع مالی و انسانی هنگفتی نیاز دارد. بر این اساس باید سیستم‌هایی وجود داشته باشند تا تضمین‌کننده کیفیت و کارآمدی فعالیت‌های پژوهشی باشند. برای پاسخ به این نیاز می‌توان از الگوهای ارزشیابی اثر پژوهش کمک گرفت تا از اثرات سرمایه‌گذاری‌ها و برنامه‌های پژوهشی اطمینان حاصل شود (Davies, 2005).

نظارت و ارزیابی، اقدامی است که زمینه ارتقای کمی و کیفی نظام پژوهشی کشور را فراهم می‌سازد. در اسناد بالادستی و برنامه پنجم توسعه کشور نیز بر ارزیابی آموزش و پژوهش تأکید شده است؛ همچنین یکی از وظایف اصلی «وزارت علوم و شورای عالی تحقیقات و فناوری»، نظارت و ارزیابی مستمر فرآیندها و خروجی‌های آموزشی و پژوهشی است؛ اما این نظارت و ارزشیابی عمدتاً بر بعد آموزشی متمرکز است و نظارت و ارزشیابی بر پژوهش مغفول مانده است به همین دلیل مبالغ هنگفتی در زمینه پژوهش هزینه می‌شود؛ اما از خروجی‌ها، اثرات و پیامدهای ملموس آنها در حیطه‌های علمی، آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی گزارشی ارائه نمی‌شود (طباطباییان و همکاران، ۱۳۹۱).

در راهبردهای کلان (راهبرد ۶) و اقدامات ملی (اقدام ۹) نقشه جامع علمی کشور بر نظارت، ارزشیابی آموزش و پژوهش کشور تأکید شده است و در ماده ۱۱۵ قانون برنامه پنجم توسعه بر نظارت جامع، ارزیابی و رتبه‌بندی دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی تأکید شده است؛ اما اهتمام کافی در زمینه طراحی الگوهای ارزشیابی، شاخص‌های رتبه‌بندی اثرات و پیامدهای پژوهش و روش‌ها و ابزارهای ارزشیابی پژوهش انجام نشده است (فتوحی و اجارگاه، ۱۳۹۰).

یکی از حوزه‌های اصلی که طی سالیان گذشته پژوهش در آن بسیار پررنگ بوده و هزینه‌های هنگفتی در این زمینه انجام شده است، حوزه مدیریت است. نظریه‌های گوناگون مدیریتی طی قرن گذشته با بهره‌گیری از پژوهش‌ها تولید و به‌کارگیری شده و موجب تحولات شگرفی در رفاه بشر شده است.

با توجه به آنکه در پژوهش‌های کاربردی مدیریتی، رویکرد ارزشمندی‌بودن دانش «به صرف دانش بودن» به رویکرد «ارزش کاربردی» دانش تغییر پیدا کرده و حرکت از «علم و جامعه» به سمت «علم در جامعه» و مشارکت بازیگران اجتماعی در فرآیند تحقیق و پژوهش آغاز شده است (بنیاد علوم اروپا، علم در جامعه^۱، ۲۰۱۳) و طی سال‌های گذشته «تأثیرات فراتر از دانشگاه» یکی از سه معیار اصلی ارزیابی طرح‌های پژوهشی حوزه علوم انسانی در اروپا شده است (شورای

پژوهشی اروپا در زمینه علوم انسانی^۱)، بنابراین در این پژوهش بر ارزشیابی اثرات پژوهش‌های مدیریتی تمرکز شده است؛ از سوی دیگر برخی از دانشمندان بر مبنای اصل انباشت و افزایش کمی پژوهش‌ها و مقاله‌ها، بر اهمیت چاپ و نشر مقاله‌ها تأکید دارند و این افزایش را عامل پیشرفت می‌دانند؛ ولی این استدلال در هیچ‌یک از فلسفه‌های علم معاصر اعتبار ندارد. پوپر و لاکاتوش و فیرابند و کوهن، این تلقی را مردود می‌دانند. از حدود پنجاه سال پیش که مسئله پژوهش در کشور ایران مطرح شده است، پیشرفت علم را در افزایش تعداد مقاله‌ها دیده‌اند البته تعداد مقاله‌ها و کتاب‌ها، نشانه پیشرفت علم است؛ اما وقتی این نشانه جای علم و پیشرفت آن را می‌گیرد می‌توان گفت که نظام علم چنان‌که باید درک نشده است. در این شرایط یکی از کمک‌های پژوهشگران می‌تواند این باشد که ملاک‌های پیشرفت علم و راه‌های آن را نشان دهند (داوری اردکانی، ۱۳۹۱).

لاکر و کنریک^۲ (۱۹۹۵) معتقدند، ما در پژوهش‌ها باید بی‌طرف باشیم؛ اما توجه به ذی‌نفعان موجب می‌شود زمینه‌های گمراهی از دانش علمی بر اساس آنچه سایر ذی‌نفعان می‌خواهند فراهم شود. کمپل^۳ (۱۹۹۶)، معتقد است مسئولیت اصلی استفاده از پژوهش در فرآیند سیاسی قرار دارد نه در پژوهشگر. پژوهشگر پژوهش خود را با بهترین روش‌های ممکن انجام می‌دهد و منطق حکم می‌کند سازمان‌ها از نتایج آن استفاده کنند (Johnson, 1998)؛ اما سال‌هاست دوران برج عاج‌نشینی برای دانشگاه‌ها، به‌خصوص در زمینه آموزش‌ها و پژوهش‌های کاربردی به پایان رسیده است و پژوهش‌ها باید در خدمت نیازهای جامعه باشند. واقعیت این است که ذی‌نفعان به دنبال شواهدی برای محاسبه بازگشت سرمایه خود هستند و می‌خواهند از نتایج پژوهش برای تصمیم‌گیری استفاده کنند (Morton, 2015). جامعه از پژوهشگران انتظار مسئولیت‌پذیری در قبال نتایج پژوهش‌ها و پاسخگویی نسبت به اثرات آن‌ها را دارد. پژوهشگران نیز علاقه‌مند به دریافت بازخورد و بهبود کیفیت پژوهش‌های خود هستند و به افزایش اثر و نفوذ خود در محیط‌های علمی و اجتماعی تمایل دارند و نمی‌خواهند تلاش‌های آن‌ها بدون تأثیر باشند و فقط در قفسه کتابخانه‌ها گردوخاک بخورند. برای تمایز بین فعالیت‌های پژوهشی باکیفیت و بی‌کیفیت باید از الگوهای ارزشیابی پژوهش کمک گرفت. (جمالی مهموئی، ۱۳۹۱). هدف اصلی پژوهش حاضر این است که با استفاده از الگوهای ارزشیابی اثر پژوهش خروجی‌ها، اثرات و پیامدهای پژوهش‌های مدیریتی که بر اساس بند ۱۱۶ قانون بودجه سال ۱۳۹۲ اعتبار به آن‌ها تخصیص داده شده است را ارزشیابی کند.

1. Humanities in the European Research Area ° is a partnership between

2. Locker & Cornick (1995)

3. Campbell

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مرور الگوهای ارزیابی اثر پژوهش نشان می‌دهد اجماع در مورد اینکه اثر پژوهش دقیقاً چیست، وجود ندارد. برخی کاربرد^۱ پژوهش را اثر^۲ پژوهش تلقی کرده‌اند؛ اما بوکستون و هانی^۳ (۱۹۹۶) معتقدند که کاربرد پژوهش دقیقاً همان اثر پژوهش نیست و اثر پژوهش مفهومی عام‌تر از استفاده یا کاربرد پژوهش است. بیچام^۴ (۲۰۰۴)، نیز معتقد است که واژه «اثر پژوهش» به ارزش و منفعتی اشاره دارد که در نتیجه استفاده از دانش تولیدشده در اثر پژوهش یا در نتیجه مشارکت در انجام پژوهش حاصل می‌شود. آنان معتقدند که اثر پژوهش، توصیف‌گر تأثیرات^۵ و دستاوردهای^۶ پژوهش از نظر نفع و ارزشی است که در نتیجه استفاده از دانش تولید شده حاصل می‌شود (جمالی مهموئی، ۱۳۹۱). اندازه‌گیری تأثیرگذاری مقاله‌های^۷ پژوهشی در دنیا امری پیچیده و مورد بحث و بررسی است و مطالعات زیادی طی این سال‌ها در زمینه علم‌سنجی^۸ در کشورهای توسعه‌یافته انجام شده است؛ اما علم‌سنجی با شاخص‌هایی همچون تعداد و کیفیت ارجاع و ضریب تأثیر به محتوای مقاله‌های پژوهشی می‌پردازد و کمتر به پیامدها و اثر پژوهش‌ها توجه می‌کند.

مفهوم ارزشیابی پژوهش ابتدا در دهه ۱۹۵۰ مورد بحث قرار گرفته و به مرور زمان به شاخص تأثیر نویسنده و تأثیر مجله بسط یافته است. «بنیاد ملی علوم آمریکا» در دهه ۱۹۵۰ و سازمان همکاری و توسعه اقتصادی اروپا^۹ نیز در دهه ۱۹۶۰ تلاش‌هایی در راستای اندازه‌گیری اطلاعات علمی انجام داده‌اند (روند اندازه‌گیری علم ۲۰۰۰ به نقل از خالقی، ۱۳۸۶). دولت آمریکا در سال ۱۹۷۳، گزارش «شاخص‌های علم» را منتشر کرد که نخستین تلاش برای تهیه شاخص‌هایی به منظور ارزیابی وضعیت فعالیت‌های علمی و پژوهشی در جهان است. در اواخر دهه ۸۰ نظام‌های ملی برای ارزیابی پژوهش، مانند برنامه ارزیابی مرکز ارزشیابی پژوهش بریتانیا^{۱۰} تأسیس شد که هدف آن ارزیابی دانشگاه‌ها به منظور تصمیم‌گیری در مورد چگونگی تقسیم بودجه‌های پژوهشی بود. پس از آن نیز اقداماتی برای ارزیابی پژوهش در هلند، کانادا، استرالیا، ایتالیا، فرانسه و دیگر کشورها اجرا شده است (جمالی مهموئی، ۱۳۹۰). در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰، فشار افکار عمومی بر دولت‌ها برای پاسخگویی افزایش یافت و در نتیجه انتظار

1. Utilisation
2. Impact
3. Buxton and Hanney
4. Bickham
5. Effects
6. Outcomes
7. Impact Factor
8. Scientometrics
9. OICD
10. RAE Research Assessment Exercise

مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی از متولیان پژوهش را نیز افزایش داد. «سازمان ملل متحد»، «یونسکو» و «سازمان همکاری اقتصادی و توسعه» از جمله سازمانی‌های پیشرو در زمینه ارزیابی هستند که در زمینه طرح‌های پژوهشی مجموعه‌ای از شاخص‌ها، راهنماها و دستورالعمل‌های سنجش منتشر کرده‌اند (طباطبائی و همکاران، ۱۳۹۰). طی ده‌های اخیر بیش از ۳۰ پژوهش در خصوص استخراج شاخص‌های ارزیابی طرح‌های پژوهشی انجام شده است که می‌توان بر اساس آن‌ها شاخص‌های ارزیابی طرح‌های پژوهشی را در دسته‌هایی همچون شاخص‌های ارزیابی بر اساس هدف ارزیابی، دورنمای ارزیابی، سطح ارزیابی، نوع طرح پژوهشی و مراحل و فرآیند پژوهش طبقه‌بندی کرد (میرزایی، ۱۳۸۸). در سال ۲۰۱۲ «دانشکده اقتصاد لندن»، «دانشگاه لیدز» و «کالج سلطنتی لندن» در مورد تأثیر پژوهش‌های علوم اجتماعی پروژه‌ای را تعریف و اجرا کرده‌اند که هدف آن توسعه روش‌های دقیق برای اندازه‌گیری و ارزیابی تأثیر پژوهش در فضای عمومی است. مؤسسه ارزیابی و محک پژوهش‌های علوم انسانی در اروپا^۱ نیز از سال ۲۰۰۷ نسبت به ارزیابی اثر پژوهش‌ها اقدام کرده و گروه بررسی ارتباط اجتماعی پژوهش‌های دانشگاهی^۲ نیز از سال ۲۰۱۰ راهنمای ارزشیابی اثر پژوهش‌ها را ارائه کرده است. شاخص‌های ممیزی فناوری کیزا^۳ و شاخص‌های یکپارچه ارزیابی طرح‌های پژوهشی ورنر و سودر^۴ نیز مورد استفاده قرار گرفته است.

هروگ^۵ (۲۰۰۰)، ماتریس تأثیر پژوهش را مطرح کرده و بروندادهای پژوهش را در چهار حیطه بهبود و افزایش دانش، نتایج مرتبط با سیاست‌ها، نتایج مرتبط با کاربران و افزایش ظرفیت پژوهش موردتوجه قرار داده است (Blaikie, 2014). ارزشیابی پژوهش در ایران حوزه‌ای نوپا است. قانع‌راد (۱۳۷۸)، یکی از نخستین پژوهش‌ها را در این زمینه با عنوان «الگوی ارزیابی پژوهشی دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی» انجام داده است. وی معتقد است تاکنون کار جامعی در مورد طراحی یک الگوی ارزیابی پژوهشی با توجه به مقتضیات بومی در ایران انجام نشده است که علت آن عدم احساس نیاز واقعی به انجام ارزیابی در بخش پژوهش است (قانع‌راد، ۱۳۸۷). «دبیرخانه شورای عالی عتف» نیز از سال ۱۳۸۲ گزارش‌هایی از توسعه متوازن علم و فناوری تهیه و گزارش کرده است (طباطبائی و همکاران، ۱۳۹۱).

-
1. HERA
  2. ERIC
  3. KISA
  4. Werner and Souder
  5. Hegge

۳. توسعه فرضیه‌ها و مدل مفهومی

در این پژوهش ۲۰ الگوی مشخص شده در جدول ۱، مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است.

جدول ۱. فهرست الگوهای ارزشیابی اثر پژوهش

نام فارسی	عنوان کوتاه	نام انگلیسی
۱ دبیرخانه شورای عالی علوم، عتف		osimo, zinnbauer & bian
۲ بازگشت سرمایه	Payback	Payback model
۳ چارچوب کیفیت در پژوهش بریتانیا	REF	Research Excellence Framework
۴ الگوی پزشکی جمالی	-	-
۵ مطالعات حرفه‌ای و کاربردی استرالیا	PAR EAG	PAR EAG
۶ سازمان نوسازی صنایع ایران	-	-
۷ الگوی ارزیابی لاویس و همکاران	Lavis	Lavis - Assessment Tool
۸ سنجش تأثیر اجتماعی پژوهش هلند	-	Leiden University- Societal impact
۹ انجمن سلطنتی مهندسان بریتانیا	REA	Royal Engineers Association
۱۰ ارزیابی بر اساس مدل مثلث پروژه	-	-
۱۱ رویکرد آمیخته منسجم	Mixed	integrative mixed-methods approach
۱۲ سنجش اثر و دستاورد پژوهش	MORIA	
۱۳ چارچوب گزارش‌دهی تأثیر اقتصادی	MRC	Research Council UK, Economic Impact Reporting
۱۴ چارچوب ارزیابی و سنجش عملکرد	MSFHR	Michael Smith Foundation for Health Research, Performance Measurement
۱۵ الگوی منطقی برای پژوهش	Logic	Logic Model for Research
۱۶ چارچوب سنجش اثر اجتماعی پژوهش	LUMC	Leiden University Medical Center
۱۷ ابزار امتیازدهی برای سنجش برنامه‌ها		Program Assessment Rating Tool
۱۸ الگوی ارزیابی وینووا		VINNOVA
۱۹ اداره نوآوری، دانشگاه‌ها بریتانیا		UK Department of Innovation, Universities and Skills
۲۰ سنجش تأثیر پژوهش‌های در کانادا	CIHRF	Canadian Institutes of Research

از میان الگوهای جدول ۱، با توجه به جامع بودن، به‌روز بودن الگو، مرتبط با پژوهش‌های کاربردی بودن و مرتبط با حیطه علوم انسانی و مدیریت بودن ۱۰ الگو انتخاب و شاخص‌های آنها مورد بررسی و تحلیل دقیق قرار گرفته‌اند. نتایج مقایسه الگوها در جدول ۲، ارائه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود الگوهای ۱، ۲، ۳، ۷ و ۸ با استفاده از نگرش سیستمی و با تأکید بر رویکرد فرآیندی در عناصر اصلی مشترک هستند؛ اما متناسب با سطح ارزشیابی و حوزه

دانشی تغییراتی در الگوها ایجاد شده است. منطق رادار^۱ در الگوهای ۲ و ۵ مشاهده می‌شود و کلیه الگوها بر نتایج حاصل از پژوهش تأکید دارند. بررسی‌ها نشان می‌دهد توجه به ابعاد مالی، مشتری، فرآیندهای داخلی، محیط و جامعه، یادگیری و رشد با نشانگرهای متفاوتی در بیشتر الگوها مورد توجه قرار گرفته‌اند. از سال ۲۰۰۴ به بعد بیشتر الگوها علاوه بر ارزشیابی اثرات علمی بر تأثیرات اجتماعی و اقتصادی نیز تأکید داشته‌اند و به صورت مستمر در جهت ارزشیابی اثرات فراتر از دانشگاه، تکامل و توسعه یافته‌اند و به سمت تخصصی‌شدن متناسب با حوزه دانشی حرکت کرده‌اند (بابا اکبری و همکاران، ۱۳۹۶).

جدول ۲. مقایسه عناصر اصلی الگوهای ده‌گانه

۱. الگوی ارزیابی پژوهش و فناوری کشور - ۱۳۹۰ (۱)	۲. الگوی بازگشت سرمایه - ۲۰۰۴ (۲)	۳. چارچوب تعالی پژوهش انگلستان - ۲۰۱۴	۴. الگوی پزشکی جمالی - ۲۰۱۱	۵. الگوی سازمان گسترش
اسناد بالادستی	مخزن دانش	خروجی	انتشارات	رویکرد/ دورنما
برنامه عملیاتی	تشخیص مسئله	تأثیر اجتماعی	محصولات	سؤال‌ها
اهداف موردانتظار	ورودی پژوهش	محیط پژوهش‌ها	اثرگذاری	مراحل
۱. ورودی	فرآیند پژوهش	حمایت و پشتیبانی	تأثیر بر کاربر	منابع موردنیاز
۲. خروجی	خروجی اولیه	ارزیابی توسط گروه‌های	تأثیر بر سیاست‌گذار	نتایج
۳. دستاورد	اثرات علمی	تخصصی	ذی‌نفع اجتماعی	اثرات کلان
۴. آثار	خروجی ثانویه	بررسی به روش مطالعه	ذی‌نفع اقتصادی	ارائه محصول
بازخورد	استفاده از خروجی	موردی		کاهش هزینه

ادامه جدول ۲. مقایسه عناصر اصلی الگوهای ده‌گانه

۶. الگو کمیسیون مطالعات کاربردی استرالیا	۷. الگوی لویس و همکاران	۸. سنجش تأثیر اجتماعی پژوهش‌های کاربردی	۹. الگوی انجمن سلطنتی بریتانیا	۱۰. الگوی مثلث مدیریت پروژه
بررسی منابع پژوهش	تولید رانش پژوهشگر	ارتباطات گروه پژوهش با محیط بیرون	راهبردها - برنامه پژوهشی	محدوده پژوهش
بررسی کیفیت پژوهش	کشش کاربر	تولید دانش	خلق ثروت	تعهدات
اثرات بازرگانی	تبادل پژوهشگر و کاربر	تبادل دانش	تفکیک پژوهش‌های کاربردی از بنیادی	زمان هزینه و منابع
اثرات حرفه‌ای	توجه به فرآیند پژوهش	اعتبار استفاده از دانش	انجام پژوهش مستقل	تعیین خروجی هر اقدام
اثرات اجتماعی	برآیند میان مدت پژوهش	بخش عمومی	از نفوذ ذی‌نفعان ^۰	انحراف کیفی
اثرات زیست‌محیطی	برآیند بلندمدت پژوهش مخاطبان	بخش خصوصی عموم مردم	استقلال تأیید همتایان	انحراف منابع و زمان

همان‌طور که در جدول ۲، مشاهده می‌شود، الگوی بازگشت سرمایه که در سال ۲۰۱۰ توسط «دانشگاه کمبریج» به‌منظور ارزشیابی اثرات پژوهش‌های علوم انسانی استفاده شده، از پرکاربردترین الگوها در این زمینه است (جمالی مهموئی، ۱۳۹۱).

الگو باید بتواند نتایج اثرات پژوهش را در سطوح متفاوت به سازمان‌ها نشان دهد. در این الگو به نیازهای سازمانی توجه نشده است؛ در صورتی که بر اساس پژوهش باباکیبری و همکاران (۱۳۹۶)، مدیران سازمان‌ها بر انجام پژوهش‌ها بر اساس نیاز سازمان و حل مسائل سازمانی، به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم تأکید دارند.

باباکیبری و همکاران (۱۳۹۵)، هشت عنصر را از میان عناصر الگوهای موجود با توجه به وضعیت کاربری الگو، نوع اثر، عناصر اصلی، ابزار سنجش، مقطع زمانی ارزشیابی، شاخص و سطح ارزشیابی، انتخاب و با نظر خبرگان آن‌ها را با هم مقایسه زوجی کرده‌اند که نتایج آن در جدول ۳، ارائه شده است.

جدول ۳. نتایج تحلیل سلسله‌مراتبی شاخص‌ها (باباکیبری و همکاران، ۱۳۹۵)

وزن	نتیجه نهایی	میزان اهمیت	قابلیت اندازه‌گیری	دردسترس بودن
۰/۲۳۷	A1 - علمی	A7 پیامدهای سازمانی	A1 خروجی علمی	A1 علمی
۰/۲۱۹	A7 - پیامدهای سازمانی	A8 پیامد مالی و اقتصادی	A2 خروجی آموزشی	A2 خروجی آموزشی
۰/۱۹۸	A2 - آموزشی	A6 استفاده در عمل	A8 پیامد مالی/اقتصادی	A8 مالی و اقتصادی
۰/۱۲۶	A8 - مالی و اقتصادی	A5 سیاست‌گذاری	A7 پیامد سازمانی	A7 پیامد سازمانی
۰/۱۱۱	A6 استفاده در عمل	A1 علمی/آکادمیک	A3 اثرات نمادین/برندینگ	A3 نمادین/برندینگ
۰/۰۸۱	A3 - انمادین	A4 فرهنگی، اجتماعی	A6 استفاده در عمل	A6 فناوری
۰/۰۱۸	A5 سیاست‌گذاری	A2 خروجی آموزشی	A5 سیاست‌گذاری	A5 سیاست‌گذاری
۰/۰۱۰	A4 فرهنگی، اجتماعی	A3 نمادین/برندینگ	A4 فرهنگی، اجتماعی	A4 فرهنگی، اجتماعی

از میان ۸ عنصر مورد مقایسه، ۴ عنصری که با توجه به سه معیار «میزان اهمیت»، «قابلیت دسترسی» و «قابلیت اندازه‌گیری» بیشترین وزن را کسب کرده‌اند، انتخاب شده و شاخص‌های آن‌ها استخراج و اولویت‌بندی شده‌اند. برای هر یک از عناصر، ۱۰ شاخص استخراج و بر اساس سه معیار یادشده که مورد تأکید هربرت^۱ (۲۰۰۴) و کیل^۲ (۱۹۹۹) نیز هستند، اولویت‌بندی شده‌اند.

1. Herbert
2. Kiel

۴. روش شناسی

با توجه به اهداف پژوهش در این مقاله به سؤال‌های زیر پاسخ داده خواهد شد:

۱. شاخص‌های اصلی ارزشیابی خروجی‌ها، اثرات و پیامدهای پژوهش‌های مدیریتی کدام‌اند؟
۲. خروجی‌های علمی پژوهش‌های مدیریتی که بر اساس بند ۱۱۶ قانون بودجه سال ۱۳۹۲ اعتبار به آن‌ها تخصیص داده شده است به چه میزان بوده است؟
۳. خروجی‌های آموزشی پژوهش‌های مدیریتی که بر اساس بند ۱۱۶ قانون بودجه سال ۱۳۹۲ اعتبار به آن‌ها تخصیص داده شده است به چه میزان بوده است؟
۴. پیامدهای سازمانی پژوهش‌های مدیریتی که بر اساس بند ۱۱۶ قانون بودجه سال ۱۳۹۲ اعتبار به آن‌ها تخصیص داده شده است به چه میزان بوده است؟
۵. پیامدهای مالی و اقتصادی پژوهش‌های مدیریتی که بر اساس بند ۱۱۶ قانون بودجه سال ۱۳۹۲ اعتبار به آن‌ها تخصیص داده شده است به چه میزان بوده است؟

این مطالعه از نوع پیمایشی - اکتشافی بوده و به روش کمی انجام شده است. برای توصیف وضعیت موجود از طرح پژوهش گذشته‌نگر^۱ استفاده شده است. این پژوهش از نظر هدف، تصمیم‌گرا^۲ و جزو پژوهش‌های کاربردی است (سرمد و همکاران، ۱۳۸۷). جامعه آماری پژوهش شامل طرح‌های پژوهشی «دبیرخانه شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری» است که در سال ۱۳۹۲ در سامانه سمات این مرکز ثبت شده است.

با توجه به آنکه کمیسیون تخصصی مدیریت و بازرگانی «دبیرخانه شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری» در سال ۱۳۹۲ از میان بیش از ۱۰۰۰ پیشنهاد بر اساس اولویت‌های کشور و ضرورت و اهمیت مسئله ۹۵ طرح را تصویب و اطلاعات کلی آن‌ها را در سامانه سمات ثبت کرده است، این پژوهش‌ها در سرتاسر کشور انجام شده که به‌عنوان جامعه پژوهش تعیین شده است. حجم نمونه با استفاده از جدول مورگان ۷۶ طرح تعیین شد که با توجه به اتمام پژوهش‌ها قبل از سال ۱۳۹۴ (که امکان بروز نتایج وجود داشته باشد)، در دسترس بودن اطلاعات طرح‌های پژوهشی و در دسترس بودن ناظران یا سفارش‌دهندگان سازمانی طرح‌های پژوهشی، ۷۶ طرح انتخاب شده است.

برای پاسخ به سؤال‌های پژوهش، ابتدا به روش کتابخانه‌ای و مرور مبانی نظری، ۴ عامل خروجی‌های علمی، خروجی‌های آموزشی، پیامدهای سازمانی و پیامدهای مالی و اقتصادی برای ارزشیابی اثرات پژوهش‌ها انتخاب شده‌اند و برای هر یک از این عوامل، ۱۰ شاخص که فراوانی بالاتری در الگوهای ده‌گانه موردبررسی داشتند، شناسایی و پرسشنامه بر اساس ۴۰ شاخص

1. Retrospective

2. Decision Oriented

طراحی شده است. پرسشنامه پژوهش مبتنی بر ۴ عامل و شامل ۴۰ گویه (مؤلفه) است. روایی پرسشنامه توسط متخصصان این حوزه تأیید و پایایی آن با توجه به پاسخ ۲۷ نفر از ناظران سازمان یا سفارش‌دهندگان موضوع‌های پژوهشی که از میان ۷۵ سازمان که در سال ۹۲ پژوهش در حیطه مدیریت داشته‌اند به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شده و ضریب آلفای کرونباخ آن برابر با ۰/۸۰ به دست آمده است.

برای اولویت‌بندی شاخص‌های هر عامل از روش TOPSIS^۱ استفاده شده است. با استفاده از روش TOPSIS شاخص‌ها رتبه‌بندی و بهترین گزینه تعیین شد؛ به این منظور فاصله نسبی هر شاخص، به ترتیب بزرگ به کوچک مرتب شده‌اند. در این حالت شاخص‌هایی که دارای بزرگ‌ترین فاصله نسبی نسبت به سایر گزینه‌ها بوده‌اند، بالاترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند. برای بررسی و تحلیل نتایج داده‌های روش TOPSIS، از نرم‌افزار آنالیز مدیران پلاس استفاده شده و برای توصیف فراوانی، درصد فراوانی، میانگین، واریانس و انحراف معیار ۷۵ نمونه مورد بررسی از نرم‌افزار اکسل استفاده شده است.

۵. تحلیل داده‌ها

شاخص‌های اصلی ارزشیابی خروجی‌ها، اثرات و پیامدهای پژوهش‌های مدیریتی کدام‌اند؟ نتایج نهایی جدول‌های محاسباتی روش TOPSIS برای هر یک از عناصر، به صورت یکپارچه در چارچوب جدول ۴، گزارش شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود بر اساس نظر ناظران/کاربران^۲ ۷۵ طرح پژوهشی مدیریتی، برای هر عنصر از میان ۱۰ شاخص مورد بررسی، ۶ شاخص انتخاب و اولویت‌بندی شده است و ۴ شاخص که وزن نهایی کمتری کسب کرده‌اند، حذف شده‌اند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution

۲. پرسشنامه‌ها توسط افراد مطلع از نتایج پژوهش‌ها تکمیل شده است. در برخی از سازمان‌ها ناظران طرح اطلاعات داشته‌اند و در برخی سازمان‌ها کاربران یا سفارش‌دهندگان موضوع پژوهشی.

جدول ۴. رتبه‌بندی شاخص‌ها با استفاده روش TOPSIS

عوامل	رتبه	شاخص	ایده‌آل مثبت	ایده‌آل منفی	Ci
خروجی‌های علمی	۱	انتشار مقاله معتبر - نشر دانش	۰/۰۱۹	۰/۰۲۴	۰/۵۵۸
	۲	دیگر استنادی - نشر دانش	۰/۰۱۷	۰/۰۲۱	۰/۵۵
	۳	انتشار کتاب آموزشی - نشر دانش	۰/۰۲۳	۰/۰۲۷	۰/۵۴
	۴	نقد/ تأیید/ رد گزاره‌ها و نظریه - تولید دانش	۰/۰۱۹	۰/۰۲۱	۰/۵۲۵
	۵	شناسایی شکاف موجود - تولید دانش	۰/۰۲	۰/۰۲۲	۰/۵۲۳
	۶	تحلیل/ تهیه اطلاعات - تولید دانش	۰/۰۱۸	۰/۰۱۷	۰/۴۸۵
	۷	به‌چالش کشیدن دانش موجود	۰/۰۲۵	۰/۰۲۳	۰/۴۷۹
	۸	نظریه‌پردازی	۰/۰۲۱	۰/۰۱۹	۰/۴۷۵
	۹	ایجاد منبع پژوهش	۰/۰۲۱	۰/۰۱۷	۰/۴۲
	۱۰	مقبولیت علمی	۰/۰۲۳	۰/۰۱۵	۰/۳۹۴
خروجی‌های آموزشی	۱	اصلاح برنامه درسی	۰/۰۱۶	۰/۰۲۷	۰/۶۲۷
	۲	ارائه در همایش‌های درون‌سازمانی	۰/۰۱۴	۰/۰۱۸	۰/۵۶۲
	۳	بازنگری سرفصل‌ها	۰/۰۲۴	۰/۰۲۹	۰/۵۴۷
	۴	انطباق محتوا با نیازها	۰/۰۱۵	۰/۰۱۶	۰/۵۱۶
	۵	دوره آموزشی مشترک با صنعت	۰/۰۲۱	۰/۰۲	۰/۴۸۷
	۶	تربیت پژوهشگر ماهر	۰/۰۳۳	۰/۰۳۱	۰/۴۸۴
	۷	تولید محتوای آموزشی	۰/۰۱۷	۰/۰۱۴	۰/۴۵۳
	۸	توسعه فردی	۰/۰۱۹	۰/۰۱۵	۰/۴۷۱
	۹	ارائه در همایش‌های بین‌المللی	۰/۰۳۷	۰/۰۲۹	۰/۴۳۹
	۱۰	تغییر در شیوه‌های آموزشی مدیریت	۰/۱۸	۰/۰۲۴	۰/۱۱۹

ادامه جدول ۴. رتبه‌بندی با استفاده روش TOPSIS

عوامل	رتبه	شاخص	ایده‌آل مثبت	ایده‌آل منفی	Ci
پیامدهای سازمانی	۱	توسعه و ایجاد خدمات/ محصولات/ بازار	۰/۰۳۶	۰/۰۴۴	۰/۵۵
	۲	بهبود فرآیندهای داخلی	۰/۰۳۶	۰/۰۴۳	۰/۵۲۴
	۳	رشد و یادگیری	۰/۰۳۲	۰/۰۳۷	۰/۵۲۶
	۴	تغییر در رفتار	۰/۰۳۳	۰/۰۳۵	۰/۵۱۴
	۵	طراحی ابزارها مدیریتی	۰/۰۳۵	۰/۰۳۶	۰/۵۰۷
	۶	بهبود نگرش‌ها و ارزش‌ها	۰/۰۳۸	۰/۰۳۹	۰/۵۰۶
	۷	افزایش رضایت مشتری	۰/۰۳۵	۰/۰۳۳	۰/۴۸۵
	۸	برنامه راهبردی/ عملیاتی	۰/۰۳۳	۰/۰۳۱	۰/۴۸۴
	۹	ثبت مالکیت فکری	۰/۰۳۷	۰/۰۲۹	۰/۴۳۹
	۱۰	عارضه‌یابی سازمانی	۰/۰۲۱	۰/۰۱۴	۰/۴
پیامدهای مالی و اقتصادی	۱	درآمد حاصل از نشر دانش	۰/۰۲۷	۰/۰۲۶	۰/۴۹۰
	۲	درآمد حاصل از مالکیت معنوی	۰/۰۲۳	۰/۰۲۱	۰/۴۷۷
	۳	درآمد حاصل از مشاوره	۰/۰۲۲	۰/۰۱۹	۰/۴۶۴
	۴	کاهش هزینه‌ها	۰/۰۲۳	۰/۰۲۲	۰/۴۸۸
	۵	حمایت مالی داخلی	۰/۰۱۵	۰/۰۱۲	۰/۴۴۴
	۶	افزایش تولید	۰/۰۲۶	۰/۰۲	۰/۴۳۴
	۷	درآمد حاصل از قراردادهای پژوهشی جدید	۰/۰۲۹	۰/۰۲۱	۰/۴۲
	۸	جذب گرنت خارجی	۰/۰۲۶	۰/۰۱۸	۰/۴۰۹
	۹	جوایز ملی و بین‌المللی	۰/۰۳۲	۰/۰۲۳	۰/۴۱۸
	۱۰	افزایش سطح متوسط درآمد پژوهشگران	۰/۰۱۹	۰/۰۱۱	۰/۳۶۶

بر اساس جدول ۴، برای هر یک از عوامل، ۶ شاخص برای ارزشیابی اثرات پژوهش معرفی شده است. با استفاده از این شاخص‌ها، اثرات پژوهش‌های مدیریتی که بر اساس بند ۱۱۶ قانون بودجه سال ۱۳۹۲ اعتبار به آن‌ها تخصیص داده شده، ارزشیابی شده است. در برخی از سازمان‌ها ناظران طرح‌های پژوهشی اطلاعات نتایج طرح‌ها را داشته‌اند و در برخی سازمان‌ها واحدهای سفارش‌دهنده موضوع پژوهش؛ که نتایج اطلاعات دریافت‌شده از هر یک از آن‌ها، به شرح زیر است: ارزشیابی خروجی‌های علمی: نتایج نظرهای ناظران سازمانی و یا استفاده‌کنندگان از نتایج ۷۵ طرح پژوهشی موردبررسی، در خصوص خروجی‌های علمی طرح‌های پژوهشی در جدول ۵، ارائه شده است.

جدول ۵. خروجی‌های علمی - تولید دانش

شاخص	تعداد	درصد
شناسایی مسائل و مشکلات سازمانی و ارائه راه‌حل	۳۲	۴۲/۶
نقد/تأیید/رد گزاره‌ها و روش‌های بر اساس مقایسه تطبیقی	۴	۵/۳
تهیه اطلاعات و تحلیل‌های موردنیاز درون و برون سازمانی جهت تصمیم‌گیری	۱۷	۲۲/۶
سایر (به چالش کشیدن دانش، نظریه‌پردازی، ایجاد منبع تحقیق، مقبولیت علمی)	۲۲	۲۹/۳

با توجه به جدول ۵، تمرکز بیش از ۴۲ درصد از طرح‌های پژوهشی مدیریتی سال ۱۳۹۲ بر شناسایی مسائل، مشکلات سازمانی و ارائه راه‌حل بوده است و در ۱۷ مورد نیز بر اساس نیاز مدیران عالی سازمان‌ها، اطلاعات و تحلیل‌های موردنیاز برای تصمیم‌گیری مدیران جمع‌آوری و ارائه شده است. در ۴ مورد مبانی، مفاهیم، فرآیندها و روش‌های مورد استفاده با سایر سازمان‌ها مقایسه شده است؛ اما در ۲۲ مورد بر سایر شاخص‌ها که اولویت پایین‌تری داشته‌اند توجه شده است. در جدول ۶، در خصوص روش نشر دانش تولیدشده، نتایج اطلاعات جمع‌آوری‌شده ارائه شده است.

جدول ۶. خروجی‌های علمی - نشر دانش

شاخص	تعداد	درصد
دیگر استنادی	-	-
انتشار مقاله معتبر	۱۰	۱۴
انتشار کتاب آموزشی	۳	۴

بر اساس نتایج جدول ۶، ۴ مقاله علمی - پژوهشی و ۶ مقاله ترویجی و اطلاع‌رسانی از این پژوهش‌ها چاپ شده است؛ اما از میزان استناد به این مقاله‌ها هیچ اطلاعاتی در دسترس نیست. در سه مورد نیز از نتایج پژوهش‌ها در تألیف کتاب‌ها و یا فصل‌هایی از کتاب استفاده شده است. این اطلاعات نشان می‌دهد که دانش تولیدشده توسط طرح‌های پژوهشی موردبررسی برای

استفاده سایر سازمان‌ها و پژوهشگران به نحو مطلوب نشر داده نشده است و به‌بیان‌دیگر حداکثر ۱۷ درصد طرح‌های موردبررسی در نشر دانش، خروجی‌های علمی موردانتظار را محقق کرده‌اند. ارزشیابی «خروجی‌های آموزشی» پژوهش‌های مدیریتی بند ۱۱۶ قانون بودجه سال ۱۳۹۲: نتایج دیدگاه‌های ناظران سازمانی و یا استفاده‌کنندگان از نتایج ۷۵ طرح پژوهشی موردبررسی، در خصوص خروجی‌های آموزشی طرح‌های پژوهشی در جدول ۷، ارائه شده است.

جدول ۷. نتایج خروجی‌های آموزشی طرح‌های پژوهشی موردبررسی

شاخص	تعداد	درصد
اصلاح برنامه درسی	۳	۵
ارائه در همایش‌های درون سازمانی	۲	۳
بازنگری سرفصل‌ها	۳	۵
تربیت پژوهشگر ماهر	۳۸	۵۰
ارائه در کنفرانس‌های بین‌المللی	۰	۰
دوره آموزشی مشترک	۲	۳

بر اساس تحلیل اطلاعات موجود مشخص شد که نتایج پژوهش‌های موردبررسی در هیچ کنفرانس ملی یا بین‌المللی ارائه نشده است؛ اما در همایش‌های درون‌سازمانی نتایج ۲ مورد از پژوهش‌ها ارائه شده است. ناظران/کاربران ۳۸ مورد از پژوهش‌ها معتقد هستند مهارت پژوهشی یا فنی همکاران طرح‌ها به‌دلیل انجام پژوهش توسعه یافته است؛ همچنین خروجی ۳ مورد از پژوهش به اصلاح برنامه درسی و خروجی ۳ مورد دیگر از پژوهش‌ها به بازنگری در سرفصل دوره‌های درون‌سازمانی منجر شده است و در ۲ مورد نیز نتایج پژوهش‌ها موجب طراحی و اجرای دوره آموزشی مشترک با دانشگاه یا سایر نهادهای علمی یا نظارتی شده است. پیامدهای سازمانی پژوهش‌های مدیریتی بند ۱۱۶ قانون بودجه سال ۱۳۹۲: نتایج دیدگاه‌های ناظران سازمانی و یا استفاده‌کنندگان از نتایج ۶۶ طرح پژوهشی موردبررسی، در خصوص پیامدهای سازمانی طرح‌های پژوهشی در جدول ۸، ارائه شده است.

جدول ۸. پیامدهای سازمانی پژوهش‌های

شاخص	تعداد	درصد
توسعه محصول، توسعه بازار	۷	۱۱
بهبود فرآیندهای داخلی	۲۱	۳۲
رشد و یادگیری	۱۷	۲۶
تغییر در رفتار	۶	۱۰
طراحی ابزارها مدیریتی	۰	۰
بهبود نگرش‌ها و ارزش‌ها	۱۲	۱۹
افزایش رضایت مشتری	۳	۵

بر اساس یافته‌های جدول ۸، بیش از ۳۲ درصد از ناظران/کاربران پژوهش‌ها اعلام کردند که پژوهش‌های انجام‌شده بر بهبود وضعیت سازمان تأثیر داشته‌اند؛ اما امکان ارائه مستندات و شواهد که نشان‌دهنده این بهبودها باشد در سازمان ثبت و نگهداری نشده است. ۷ مورد از این پژوهش‌ها موجب توسعه محصول یا توسعه بازار شده و در ۱۷ مورد نیز موجب رشد و یادگیری کارکنان و مدیران سازمان شده است. در ۱۲ مورد بر بهبود نگرش‌ها و ارزش‌ها کارکنان و مدیران سازمان تأثیر داشته و در ۶ مورد موجب تغییر در رفتار کارکنان و مدیران سازمان شده است. در ۳ مورد نیز موجب افزایش رضایت مشتری شده است. اطلاعات جمع‌آوری‌شده نشان می‌دهد که در ۵ مورد از ۷۵ پژوهش موردبررسی، به دلیل نتایج حاصل از آن‌ها، قرارداد پژوهشی جدیدی با پژوهشگران آن پژوهش‌ها منعقد شده است؛ به بیان دیگر در حدود ۷ درصد موارد از نتایج پژوهش‌ها برای تعریف طرح‌های پژوهشی بعدی استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در ۲۵ مورد (حدود ۳۴ درصد) این پژوهش‌ها بر پژوهش‌های بعدی در همان سازمان‌ها تأثیر داشته‌اند. نتایج این ۷۵ مورد به ترتیب موجب «حفظ رویکردهای موجود در مسائل مدیریتی سازمان»، «تغییر رویکرد در مسائل مدیریتی سازمان»، «کمک به حل چالش‌های سازمان»، «تهیه خلاصه مدیریتی برای سیاست‌گذاران بالادستی سازمان» و «به چالش کشیدن سیاست‌های سازمان» شده است.

پژوهش‌های انجام‌شده همچنین موجب ارتقای درون‌سازمانی ۹ نفر و ارتقای برون‌سازمانی ۵ نفر شده است؛ اما در جشنواره‌ها ملی یا بین‌المللی شرکت داده نشده و جایزه‌ای کسب نکرده‌اند. در سال ۱۳۹۲ به دلیل انجام این پژوهش‌ها هیچ پژوهشگر و سازمانی موردتقدیر قرار نگرفته است؛ اما در دو مورد به دلیل انجام این پژوهش‌ها تقدیر درون‌سازمانی از افراد و سازمان‌ها توسط سازمان‌های بالادستی انجام شده است.

پیامدهای مالی و اقتصادی پژوهش‌های مدیریتی بند ۱۱۶ قانون بودجه سال ۱۳۹۲: نتایج دیدگاه‌های ناظران سازمانی و یا استفاده‌کنندگان از نتایج ۶۶ طرح پژوهشی موردبررسی، در خصوص پیامدهای مالی و اقتصادی طرح‌های پژوهشی در جدول ۹، ارائه شده است.

جدول ۹. پیامدهای مالی و اقتصادی پژوهش‌ها

شاخص	تعداد	درصد
درآمد حاصل از نشر دانش	۰	۰
درآمد از مالکیت معنوی	۰	۰
درآمد سازمانی	عدم محاسبه	
کاهش هزینه‌ها	۵	۸
حمایت مالی داخلی و خارجی	۰	۰
افزایش تولید	۳	۳/۵

بر اساس اعلام ناظران/کاربران پژوهش‌ها هیچ‌یک از گزارش‌های مکتوب و شفاهی، کتاب و مقاله‌ای این پژوهش‌ها به درآمد مستقیم برای کارفرما منجر نشده است و فرد یا سازمانی برای استفاده از نتایج پژوهش‌ها هزینه‌ای پرداخت نکرده‌اند؛ همچنین هیچ‌کدام از پژوهش‌های موردبررسی، به غیر از ردیف بودجه دولتی، موفق به جذب حمایت مالی داخلی و بین‌المللی نشده‌اند؛ اما در ۱۷ درصد از موارد ناظران پژوهش اعلام کردند که پژوهش‌های آن‌ها به صورت غیرمستقیم برای سازمان درآمد داشته است؛ ولی هیچ‌گونه شواهدی برای آن ارائه نشده است. بر اساس مستندات و شواهد، این پژوهش‌ها کمکی به کاهش هزینه‌های سازمان نکرده‌اند؛ اما طبق نظر سازمان‌ها ۶ مورد از پژوهش‌ها به صورت غیرمستقیم بر افزایش تولید خدمات تأثیرگذار بوده‌اند؛ اما امکان گزارش مبلغ پیامدهای مالی و سازمان برای هیچ یک از پژوهش‌ها ممکن نبود.

۶. بحث و نتیجه‌گیری

اثرات پژوهش لزوماً ملموس، از قبل تعیین شده و قابل پیش‌بینی نیستند و تعیین نسبت ستاده به داده در پژوهش به سادگی میسر نیست. تعریف نشانگرهای ارزشیابی اثرات پژوهش نیز به آسانی ممکن نیست و شاید اثرات یک پژوهش سال‌ها بعد از انجام آن محقق شود. از سوی دیگر نتایج اجتماعی پژوهش و تغییرات در سازمان‌ها همیشه متناسب به نیروهای متعدد و تحت تأثیر عوامل غیرقابل کنترل است؛ در نتیجه پیش‌بینی اثرات سازمانی یک طرح پژوهشی و اندازه‌گیری اثرات آن در مرحله اجرا دشوار می‌شود؛ اما با تمام این محدودیت‌ها، باید برای افزایش اثربخشی و کارآمدی نظام پژوهشی کشور در هر حوزه دانشی متناسب با روش‌شناسی و معرفت‌شناسی و با توجه به ذی‌نفعان آن حوزه در خصوص طراحی و استفاده از الگوهای ارزشیابی پژوهش اقدام کرد. گوناگونی اهداف ذی‌نفعان، تنوع پژوهش‌ها و پیچیدگی ابزارها، ارزیابی پژوهش را به یک کار چالشی تبدیل می‌کند و تدوین یک الگوی ارزیابی جامع که در آن همه اثرات در همه رشته‌ها بر اساس یک مجموعه از شاخص‌ها و روش‌ها ارزیابی شوند را سخت می‌کند؛ بنابراین ارزشیابی اثرات پژوهش در حوزه‌های دانشی گوناگون ضرورت بیشتری می‌یابد (فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۱).

در راستای نظام‌مند کردن ارزشیابی اثرات پژوهش‌های مدیریتی، در این پژوهش بر اساس نظر ناظران یا کاربران طرح‌های پژوهشی و با توجه به سه معیار «میزان اهمیت»، «قابلیت دسترسی» و «قابلیت اندازه‌گیری» برای هر یک از عناصر خروجی‌های علمی، خروجی‌های آموزشی، پیامدهای سازمانی و پیامدهای مالی و اقتصادی، ۶ شاخص و در مجموع ۲۴ شاخص برای ارزشیابی اثرات پژوهش‌های کاربردی مدیریت استخراج و اولویت‌بندی شده است. این شاخص‌ها در صورت تکمیل و توسعه، می‌توانند ابزار مناسبی برای ارزشیابی اثرات پژوهش در

حوزه مدیریت باشند و به سازمان‌ها کمک کنند تا میزان تحقق نیازهای موردتقاضا^۱ RFP از طرح‌های پژوهشی را اندازه‌گیری کنند.

بر اساس شاخص‌های استخراج‌شده، اطلاعات ۷۵ طرح پژوهشی مدیریتی مصوب سال ۱۳۹۲ جمع‌آوری و تحلیل شده است که نتایج آن نشان می‌دهد، بر اساس نظر ناظران سازمانی و یا کاربران پژوهش‌های مدیریتی سال ۱۳۹۲، اولویت اول و دوم خروجی‌های علمی، به ترتیب انتشار مقاله معتبر و استناد دیگران به نتایج آن پژوهش‌ها بوده است. ارزشیابی خروجی‌های پژوهش‌های موردبررسی نشان داد که به ترتیب صفر و ۱۴ درصد پژوهش‌ها این خروجی‌ها را نشان داده‌اند؛ همچنین بر اساس نظر ناظران سازمانی و یا کاربران پژوهش‌های مدیریتی سال ۱۳۹۲، اولویت اول و دوم خروجی‌های آموزشی به ترتیب اصلاح برنامه درسی و ارائه در همایش‌های درون‌سازمانی بوده است که ارزشیابی خروجی‌های پژوهش‌های موردبررسی نشان داد به ترتیب ۵ و ۳ درصد پژوهش‌ها این خروجی‌ها را نشان داده‌اند.

بر اساس نظر ناظران سازمانی و یا کاربران پژوهش‌های مدیریتی سال ۱۳۹۲، اولویت اول و دوم پیامدهای سازمانی به ترتیب توسعه محصول، توسعه بازار و بهبود فرآیندهای داخلی بوده است که ارزشیابی پیامدهای پژوهش‌های موردبررسی نشان داد به ترتیب ۱۱ و ۳۲ درصد پژوهش‌ها این پیامدهای موردانتظار را محقق کرده‌اند؛ همچنین بر اساس نظر ناظران سازمانی و یا کاربران پژوهش‌های مدیریتی سال ۱۳۹۲، اولویت اول و دوم پیامدهای مالی و اقتصادی به ترتیب درآمد حاصل از نشر دانش و درآمد از مالکیت معنوی بوده است که ارزشیابی پیامدهای پژوهش‌های موردبررسی نشان داد هیچ یک از پژوهش‌های موردبررسی به درآمد حاصل از نشر و یا درآمد حاصل از مالکیت معنوی منجر نشده است. هرچند برخی گزارش‌ها اذعان کرده‌اند که مشارکت کارکنان سازمان در پژوهش‌ها موجب کاربردی‌شدن نتایج پژوهش می‌شود، اما نتایج این پژوهش، این نظر را تأیید نمی‌کند.

کمپل معتقد است مسئولیت اصلی استفاده از پژوهش، در فرآیند سیاسی قرار دارد نه در پژوهشگر. پژوهشگر پژوهش خود را با بهترین روش‌های ممکن انجام می‌دهد و منطق حکم می‌کند سازمان‌ها از نتایج آن استفاده کنند؛ اما فقط در سه مورد از این پژوهش‌ها تقاضا برای استفاده از نتایج آن وجود داشته است و در سایر موارد هیچ درخواستی برای استفاده از نتایج پژوهش به سازمان‌ها ارائه نشده است. بر مبنای نظر وولی (۱۹۸۵)، پژوهش باید در خدمت نیازهای جامعه باشد؛ اما همان‌طور که در نتایج این پژوهش مشاهده شد، شواهد اندکی مبنی بر پیامدهای مالی و اقتصادی پژوهش‌های مدیریتی سال ۱۳۹۲ ارائه شده است.

---

1. Request for Proposal

استاکس بر اساس ملاحظات کاربردی و فهم بنیادی از مسائل، پژوهش‌ها را در حیطه‌های سه‌گانه بنیادی، توسعه‌ای و کاربردی تقسیم کرده است؛ اما نتایج نشان می‌دهد که پژوهش‌های موردبررسی ملاحظات کاربردی و فهم بنیادی را موردتوجه قرار نداده‌اند. همان‌طور که حیدری چروده و همکاران (۱۳۹۲) اشاره کرده‌اند بیشتر سازمان‌های دولتی معتقدند پژوهش‌ها عمدتاً تزئینی و یافته‌های آن‌ها بدیهی است و موجب اتلاف منابع می‌شود. در سازمان‌ها پژوهش برای پژوهش صورت می‌گیرد و نه برای حل مسئله و در برخی موارد پژوهشگران به‌جای فعالیت پژوهشی عمیق بر کپی‌کردن مطالب تکراری از سایت‌های اینترنتی بسنده می‌کنند و در نتیجه کیفیت پژوهش‌ها در شاخص‌هایی همچون مطلوبیت، نوآوری، برآورده‌کردن نیازهای و انتظارات و ارائه یافته‌های عمیق پایین و غیرکاربردی است که یافته‌های این پژوهش نیز این تحلیل را تأیید می‌کند.

میانگین مشارکت کارکنان سازمان در هر پژوهش ۲/۸ نفر و میانگین حضور اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌ها در هر پژوهش ۱/۴ نفر بوده است. در پژوهش‌هایی که مشارکت اعضای هیئت‌علمی در آن‌ها بیش از این میانگین بوده، «خروجی‌های علمی» و «خروجی‌های آموزشی» به نحو چشمگیری افزایش یافته است؛ اما در طرح‌های پژوهشی که مشارکت کارکنان سازمان‌ها بالاتر از میانگین بوده است، میزان حل مسئله و اثرات سازمانی افزایش ندارد. این نتایج بخشی از نظرات گلبرانسن و اسمبی (۲۰۰۵)، مبنی بر اینکه مشارکت اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌ها در پژوهش‌های سازمانی موجب آکادمیک‌شدن آنها می‌شود را تأیید می‌کند.

استلاکر و کنریک (۱۹۹۵)، معتقدند باید در پژوهش‌ها بی‌طرف و بی‌غرض بود؛ اما مشارکت ذی‌نفعان موجب می‌شود زمینه‌های گمراهی از دانش علمی بر اساس آنچه سایر ذی‌نفعان می‌خواهند فراهم شود که تأیید سیاست‌های جاری سازمان‌هایی که در آن‌ها پژوهش انجام شده است این نظر را تأیید می‌کند. تحلیل داده‌های پژوهش نشان داد طرح‌هایی که به‌عنوان پایان‌نامه دانشجویی انجام شده است نیز در خروجی‌های علمی نسبت به طرح‌هایی که با مشارکت کارکنان سازمان‌ها انجام شده است دارای خروجی‌های بیشتری هستند. به نظر می‌آید اگر سازمان‌ها منابع خود را به حمایت از پایان‌نامه‌های دکتری و کارشناسی ارشد اختصاص دهند، حداقل در خروجی‌های علمی و خروجی‌های آموزشی نتایج بهتری کسب خواهند کرد.

قانون بودجه سال ۱۳۹۲ کشور بر هدفمندسازی پژوهش‌های دستگاه‌های دولتی تأکید کرده است که کلیه اعتبارات مشمول باید بر اساس اولویت‌های پژوهش و فناوری مصوب «شورای عالی عتف» هزینه شود. بر این اساس کمیسیون‌های تخصصی «شورای عالی عتف» با توجه به اسناد بالادستی همچون سند چشم‌انداز و نقشه جامع علمی کشور و با بهره‌گیری از نظرهای خبرگان و صاحب‌نظران دستگاه‌های اجرایی و استادان رشته‌های گوناگون اولویت‌های پژوهشی

هر حوزه را تدوین و به تصویب کمیسیون دائمی رسانده است؛ اما با همه این تفاسیر اطلاعات موجود نشان می‌دهد که هزینه‌های انجام‌گرفته هدفمند و اثربخش نبوده است. گزارش‌ها نشان می‌دهد در انگلستان طی دو دهه گذشته بیش از ۹۰ درصد هزینه‌کرد پژوهش، به‌ویژه در حیطه پژوهش‌های بنیادی، به سمت فعالیت‌هایی هدایت می‌شوند که هیچ محصول یا فرایند خاص با جزئیات مشخص را هدف نگرفته‌اند؛ اما از سال ۲۰۰۰ به بعد در حیطه پژوهش‌های کاربردی تلاش کرده‌اند با تأسیس نهادها و ارائه الگوهای ارزشیابی پژوهش، همچون چارچوب تعالی پژوهش، مشوق تعامل بیشتر پژوهشگران بین دانشگاه و صنعت باشند و در راستای بیشینه‌سازی پیامدها در جنبه‌های متفاوت آن‌ها و نه صرفاً از جنبه‌ی آموزشی بلکه از لحاظ افزایش موجودی دانش مفید آشکار، حل مسئله و فراهم کردن فضای عمومی تلاش کنند (چشم‌انداز پژوهش انگلستان، ۲۰۱۰).

مدیران سازمان‌ها از پژوهش‌های مدیریتی، حل مسئله و از الگوهای ارزشیابی، شواهد مستقیم و غیرمستقیم مبتنی بر حل مسئله و بهبود کسب‌وکار را انتظار دارند؛ اما انتظارات آن‌ها با نتایج هم‌سو نیست؛ زیرا مجریان پژوهش معتقدند اثرات سازمانی و مالی و اقتصادی «در دسترس» و «قابل اندازه‌گیری» نیست؛ در نتیجه عمدتاً بر اثرات آموزشی و علمی پژوهش‌ها تأکید می‌کنند (بابا اکبری، ۱۳۹۵). این نتایج نشان می‌دهد همان‌طور که جمالی (۱۳۹۱) اشاره کرده است اهمیت تعیین مخاطبان و ذی‌نفعان پژوهش برای ارزشیابی دقیق اثر پژوهش موردنیاز است؛ همچنین می‌توان یکی از دلایل تمایل اعضای هیئت‌علمی و پژوهشگران به خروجی‌های علمی را تأثیر مقاله‌های علمی پژوهشی بر ارتقای آن‌ها دانست؛ در صورتی که سایر اثرات و پیامدهای سازمانی و اجتماعی پژوهش‌ها در ارتقای اعضاء هیئت‌علمی تأثیری ندارد. چارچوب تعالی پژوهش انگلستان در راستای رفع این مشکل مدل ارزشیابی اعضای هیئت‌علمی و مسیر ارتقای آن‌ها را در سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۱۴ موردبازنگری قرار داده و ۴۰ درصد امتیاز ارزیابی را به اثرات اجتماعی، محیطی و پیامدهای مالی و اقتصادی پژوهش‌ها تخصیص داده است. بیش از ۷۴ درصد اعتبارات پژوهش‌های موردبررسی به افراد حقیقی اختصاص داده شده است و نهادهای دانشگاهی و مراکز پژوهشی در این زمینه به‌صورت مستقیم نقشی نداشته‌اند. دانشگاه‌ها و نهادهای پژوهشی باید رویکرد راهبردی‌تری را در همکاری با دیگر سازمان‌ها، دولت، دانشگاه‌ها و نهادها ملی و بین‌المللی در پیش بگیرند.

دولت هم باید با دقت در مورد بهترین روش تخصیص منابع تصمیم بگیرد. برای افزایش اثربخشی پژوهش‌ها لازم است چنین همکاری‌هایی در سطح بسیار راهبردی‌تر از وضع کنونی باشند و ارتباطات باید در سطحی عمیق‌تر و در سطح نهادی، نه در سطح پژوهشگران، برقرار شود. از سوی دیگر دانشگاه‌ها نیز باید به دنبال ارتقا و حرفه‌ای‌کردن قابلیت‌ها و ساختارهای

خود باشند تا بتوانند با دولت و صنعت کار کنند. برای توسعه پژوهش باید تحرک بیشتری میان بخش‌های دانشگاهی، تجاری و عمومی ایجاد شود و سازوکارهایی برای تشویق نقل‌وانتقال بین دانشگاه و بخش تجاری و بین دانشگاه و بخش دولتی ایجاد شود تا هم دانشگاه، دانشجویان، استادان و هم سازمان‌ها از این شبکه‌سازی منتفع شوند. ساختارهای دانشگاه به‌جای محدودیت برای استادان برای حضور در سازمان‌ها و توجه زیاد به مقاله‌های استادان، باید به سمت حمایت از تعامل ساختاریافته استادان با سازمان‌ها حرکت کند.

نتایج مطالعات نشان می‌دهد در بیشتر کشورهای توسعه‌یافته، مراکز ارزشیابی پژوهش به‌عنوان نهادهایی مستقل و تخصصی به ارزیابی پژوهش‌ها، مراکز پژوهشی، پژوهشگران، دانشکده‌ها و دانشگاه‌ها می‌پردازند و تأمین‌کنندگان منابع مالی با توجه به نتایج ارزشیابی‌ها نسبت به تخصیص اعتبارات پژوهشی اقدام می‌کنند. ارزشیابی اثرات پژوهش‌ها موجب پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری بیشتر و رتبه‌بندی عادلانه افراد، مراکز و طرح‌ها می‌شود. از سوی دیگر هنگامی که سرمایه‌گذاران شواهد مستندی، مبتنی بر اثرگذاری اقدامات پژوهشی مشاهده می‌کنند، تمایل بیشتری برای سرمایه‌گذاری در پژوهش نشان می‌دهند. پژوهشگران نیز با مشاهده اثرات اقدامات خود انگیزه مضاعفی کسب می‌کنند؛ اما در ایران به موضوع ارزشیابی اثرات پژوهش توجه کافی نشده است؛ بنابراین ایجاد مراکز مستقل ارزشیابی پژوهش می‌تواند به اثربخشی بیشتر فعالیت‌های پژوهشی در کشور کمک کند. افزایش تعامل، گفت‌وگو و تعهد عمومی در خصوص پژوهش، توسعه همکاری دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی و شبکه‌سازی بین دانشگاه و صنعت، توجه به مسئله سرمایه‌های انسانی در پژوهش، تخصیص عادلانه منابع، ارتباط و جریان‌سازی بین پژوهش‌های بنیادی و پژوهش‌های کاربردی، نهادسازی برای انتقال فناوری مدیریت به کشور و تعامل با دانش روز دنیا می‌تواند کارایی و اثربخشی پژوهش‌های مدیریتی را افزایش دهد.

منابع

۱. بابا اکبری، امیر؛ مؤتمنی، علیرضا؛ قهرمانی، محمد؛ فتیحی و اجارگاه، کوروش (۱۳۹۵). طراحی الگوی ارزشیابی اثرات پژوهش‌های کاربردی مدیریت (رساله دکترا). دانشگاه شهید بهشتی، ایران.
۲. بابا اکبری، امیر؛ مؤتمنی، علی‌رضا؛ قهرمانی، محمد و فتیحی و اجارگاه کوروش (۱۳۹۵). ارائه الگوی ارزشیابی اثرات پژوهش‌های مدیریتی. فصلنامه پژوهش‌های مدیریت در ایران دوره ۲۱، شماره ۱، ۹۳.
۳. بلکی، نورمن (۱۳۹۳). رویکردهای پژوهش اجتماعی (ترجمه حمیدرضا حسنی). قم: حوزه و دانشگاه.
۴. جانسون، فیل و دوبرلی، زوران (۱۳۹۱). فهم مبانی فلسفی پژوهش‌های مدیریت. (ترجمه حسن دانایی‌فر) تهران. مهربان نشر.
۵. جمالی مهموئی (۱۳۹۰). ارزیابی پژوهش: رویکردها، شیوه‌ها و چالش‌ها. رهیافت. شماره ۴۹.
۶. جمالی مهموئی، حمیدرضا؛ اسدی، سعید؛ صدقی، شهرام (۱۳۹۰). سنجش اثر پژوهش در علوم پزشکی: الگوها و روش‌ها. تهران: فرهنگستان علوم پزشکی ایران.
۷. خالقی، نرگس (۱۳۸۶). شاخص‌های ارزیابی علم. فصلنامه کتاب، شماره ۷۱، ۹۱ - ۱۰۶.
۸. داوری اردکانی، (۱۳۸۹). علم و پژوهش و سیاست‌های پژوهشی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۹. سرمد، زهره؛ بازرگان، عباس؛ حجازی، الهه (۱۳۸۷). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری. تهران: انتشارات آگاه.
۱۰. طباطباییان و همکاران (۱۳۹۱). ارزیابی سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری. تهران: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور.
۱۱. فتیحی و اجارگاه، کوروش (۱۳۹۰). مقدمه‌ای بر مدیریت پژوهش در سازمان‌ها. تهران: سیمای دانش.
۱۲. قانعی راد، محمدمبین (۱۳۸۷). الگوی ارزشیابی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی. مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور.
۱۳. قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و قانون بودجه سال ۱۳۹۲ کشور، ۱۳۹۲. مرکز پژوهش‌های مجلس.
۱۴. گزارش چشم‌انداز پژوهش انگلستان ۲۰۱۰، شورای علم و فناوری انگلستان ترجمه قدسی‌پور و همکاران.
۱۵. گزارش دبیرخانه شورای عالی عتف. مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور، ۱۳۹۲.
۱۶. گزارش ملی آموزش عالی، تحقیقات و فناوری، مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی. تهران ۱۳۹۲.
۱۷. میرزایی، سید علی (۱۳۸۸). طراحی مدل ارزیابی و سنجش اثربخشی طرح‌های پژوهشی کاربردی. دانشگاه شریف، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.

18. Assessing the impact of social science research: conceptual, methodological and practical issues A background discussion paper for ESRC Symposium on Assessing Non-Academic Impact of Research May 2005 Research Unit for Research Utilisation School of Management, *University of St Andrews*.

19. Buxton, M., & Hanney S. (1996). How can payback from health services research be assessed? *Journal of Health Services Research & Policy*, 1(1), 35-43.
20. Donovan, C., & Hanney, S. (2011). *The 'Payback Framework' explained Research Evaluation*, 20(3), 181-183.
21. Es, P.m & Nesta, L. & Patel, P. (2005) *Analysis of University-Industry research collaborations in the UK: preliminary results of a survey of university researchers, SPRU Report*, P209-227.
22. Davies H., & Nutley S. (2008). *Learning More About How Research-Based Knowledge Gets Used: Guidance in the Development of New Empirical Research*. New York: William T. Grant Foundation, 18.
23. Godin, B., & Doré, C. (2003). *Measuring the impacts of science: beyond the economic dimension*. Montreal, Canadian Science and Innovation Indicators Consortium, 176.
24. Jamali .H., & Asadi .S., & Truth, S. (2011). *Evaluating the Impact of Research in Medical Sciences: Models and Methods*. Tehran: Iranian Academy of Medical Sciences, 6(13), 53-85
25. Morton, S. (2015). *Craaiing Rrrrrr rr Impcc...Th Ro of Rrrrrr rh rrrr s in Inrrccvvv Rrrrrr rh oo bsssoon*, Evidence and Policy: *A Journal of Research, Debate and Practice*, 11(1), 35-55.
26. Mowery, D. C., Nelson, R. R., Sampat, B. N., & Ziedonis, A. A. (2001). The growth of patenting and licensing by U.S. universities: an assessment of the effects of the Bayh° Dole act of 1980. *A Journal of Research Policy*, 30(1), 99-119.
27. Penfield, T. (2012). *Assessment, evaluations, and definitions of research impact: A review*, 2-104, 95.

